

XIII. „BOLDOG BÉKEIDŐK” A SZÁZADELEJI VESZPRÉMBEN ÉS AZ I. VILÁGHÁBORÚ

GAZDASÁGI ÉLET A SZÁZADELŐN

Veszprém polgári fejlődése a 20. század elején kapott nagy lendületet. Az első évtizedben a haladás felgyorsításában fontos szerep jutott a város **reformgondolkodású** polgármesterének, **Szeglethy Györgynek** és **dr. Óvári Ferenc** ügyvéd, országgyűlési képviselőnek, a Takarékpénztár igazgatójának.

Szeglethy városfejlesztő tevékenysége egyaránt felölelte a piacbővítést, utcarendezést, középítkezéseket és a villanyvilágítás bevezetését, valamint a balatoni vasút ügyének keresztülvitelét. Ez a modernizálás az ipari vállalkozások számára kedvező feltételeket teremtett.

A **Veszprémi Ipartestület** sokat tett az **iparosérdekek érvényesítéséért**. Alapot hoztak létre az idős iparosok javára, sokat segítettek az első világháború idején a frontra kerültek itthonmaradt családtagjaiknak.

1904-ben a megye kis- és nagybirtokosait tömörítő Veszprém Vármegyei Gazdasági Egyesület és a Veszprémi Ipartestület **országos gazdasági kiállítást** szervezett **Veszprém**ben.

1. Festmény a veszprémi fatelepről

A megjavult vasúti összeköttetés szerepet játszott abban, hogy a **Stern Herman és fiai** által **működtetett**, a vasút mellé telepített **bognárműhely** manufaktúrából gyárrá fejlődött.

A fát adó Bakony közelsége és a környező falvak mezőgazdasági szerszámok, kocsik iránti igénye ösztönzően hatott a vállalkozásra. **1910-ben** Sternék cége **Veszprémi Faisipari Részvénytársasággá alakult**, melyet néhány középtőkés hozott létre kereskedelmi céllal a bankok és a kistőkések kizárásával. Kedvező volt a részvénytársaság számára, hogy az első világháború alatt a hadiellátás, majd az egyre súlyosabb alapanyaghiány következtében a tűzifa és a fakészítmények keresett áruk lettek.

A másik nagyobb veszprémi ipari üzem létrejötte dr. Óvári Ferencnek volt köszönhető, aki felismerte Veszprém iparosításának fontosságát. A textilipar előnyös helyzetét látva, 1907-ben Óvári megszervezte kötő- és szövőgyárát. Ebből **fejlődött ki 1911-re** városunk századeleji legnagyobb ipari vállalkozása, a **Veszprémi Kötött- és Szövött Iparárugyár Részvénytársaság**. Az elnök dr. Rédey Gyula nagyprépost lett, az alapítók javarészt kis- és középtőkések voltak. A háború a minőségi igényeket nélkülöző tömegcikkek felvevőpiacát biztosította. Az 1916-os évet rendkívüli haszonnal zárta a gyár, amit nagyarányú fejlesztés követett.

A sok közmű és középület megépítése, néhány gyár létesítése sem tudott elég munkát adni a gyári termelésre átállt ipar következtében fokozatosan **tönkremenő kézműveseknek**. A **munkanélküliek** számát növelték a városba áramlók is. A fokozódó nyomor miatt 1903. augusztus 16-án a veszprémi **munkások megszervezték első sztrájkjukat**. Ennek ellenére 1904-ben több mint 1000 munkanélküli férfit írtak össze a városban, akik sem önmagukat, sem családjukat nem tudták eltartani. A század első évtizedében veszprémi, illetve Veszprém megyei volt a legtöbb hazánkból **kivándorló**.

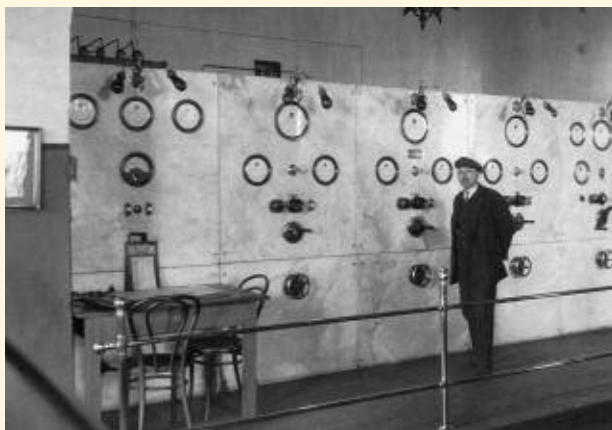
VÁROS- FEJLESZTÉS

A századfordulón Veszprém lakossága fokozatosan nőtt, 1910-re elérte a 14 792 fős lélekszámot. A város hatalmas léptekkel fejlődött, a városkép egyre szebb lett. Igényes kivitelű középületeket emeltek, parkosítottak, a belváros képét burkolt utakkal és tetszetős kirakatokkal igazították a városi igényekhez.

2. Villanytelep

3. A villanytelep gépháza

A veszprémi vízmű megépítése után **1902-ben megkezdődött a csatornahálózat kialakítása** városunkban, **1908-ban** pedig **kiépült a villanyhálózat.**

1909-ben elindult a Balatonvidéki vasút, amely közvetlen kapcsolatot létesített a jutasi állomással, s Almádi–Alsóörs–Füred irányába a Balatonnal. Az új vasútvonal a belső pályaudvarral a kereskedelem megélénkülését, a fürdővendégek tömeges forgalmát biztosította.

4. A régi Kisállomás épületében ma étterem működik

5. Postapalota.

A Babocsai térről a postához gyalogösvény vezetett az Óvári Ferenc utca megnyitása előtt.

6. Postapalota

7. Kossuth utca

8. A püspöki jószágkormányzóság épülete

11. A Veszprémi Takarékpénztár 1913-ban épített bérháza az Óvári Ferenc utcában

9. Erzsébet királyné szobra a Főispánlak előtt (Zala György alkotása)

10. A Veszprémi Takarékpénztár 1910-es években épített bérháza a Kossuth utca elején

1901-ben megépült a **postapalota a telefonközponttal**. 1902-ben elkészült a **püspöki jószágkormányzóság új épülete**. 1905-ben a régi Megyeháza és két szomszédos épület helyén, a börtönhöz kapcsolódóan már állt a **Törvényszék**.

1906-ban az akkori Szabadság téren (a mai Kossuth utca elején) felépült a **Veszprémi Takarékpénztár bérpalotája**.

Fejlődött az egészségügyi ellátás: 1904-ben új pavilonnal **bővítették a városi kórházat**, és **megépült a gyermekmenhely**, a gyermekkórház elődje.

Templomokat újíttak fel és építettek: 1902-ben elkészült a Szent László-templom, 1910-ben a Szent Mihály-székesegyházat neoromán (1) stílusban alakították át, és ekkor emelték az evangélikus templom vasbeton tornyát.

1907-ben **megépült** a mai kórház és temető melletti Feltámadás-, ma használatos nevén **Károly-templom**.

12. A gyermekmenhely Ybl Lajos építész tervein alapján épült

(1) neoromán: a 19–20. században a román stílus formáit felújító építészeti stílus

13. A Szent László-templom

16. A Szent Mihály-székesegyház

14. Az evangélikus templom, mellette a lelkészlakás és az iskola

A postapalota építése azzal a kötelezettséggel járt, hogy a Babocsay tér (ma Szabadság tér) felől utat kell kialakítani a postához. 1907-ben a Városháza és a Koronaszálló között úttöréssel **megnyitották az Óvári Ferenc utcát**, ami a jeruzsálemhegyi városrész fejlődését eredményezte. **Befedték** a mai múzeum és a Jókai utca között húzódó, sok gondot jelentő csatornát, az **Ördögárkot**. Kibővítették a Városháza épületének déli szárnyát, amelynek oromfalára elhelyezték a város címerét.

15. A Feltámadás-templom, mai nevén Károly-templom. Építetőjéről, báró Hornig Károly veszprémi püspökről nevezték el. Kapudíszét Csikász Imre készítette.

17. A Kapuvári-ház mellett a Kovács-ház az Óvári Ferenc utca megnyitása előtt

18. A Városháza déli oromfalán a város címere

19. A Rákóczi tér.
A heti piac színhelyét 1905-ben nevezték el
Rákóczi térnek.

A város fejlődésével párhuzamosan megnövekedett a piac területszükséglete és forgalma is. A **piac bővítése** céljából 1907 és 1910 között lebontottak 13 épületet, köztük a Nemzeti Kaszinót is.

20. A régi Piac tér
(a mai Óváros tér felújított házai)

Az 1910-es évek elején a város arculatát jelentősen befolyásoló építkezések folytak. 1911-ben átadták rendeltetésének a városházi telken épült **tűzoltólaktanyát**. 1912-ben elkészült az **iparostanonc-iskola**. 1912-ben felépült **Rosenberg Jenő** főorvos háza a Rákóczi téren és **Ruppert Rezső** ügyvéd **bérháza** a vár feljárójánál. 1913-ban a postapalota melletti telken emelték a Takarékpénztár bérpalotáját.

Több helyen folyt családi házas beépítés a városban. 1911-ben elkezdték az építkezést a mai Rózsa és Diófa utca környékén. A Jeruzsálemhegyen Endrődi Sándor nevét kapta a megépült utca. Megkezdődött a mai Kiskőrösi utca környékének beépítése.

21. A belváros képe az 1909-es tűzvész után

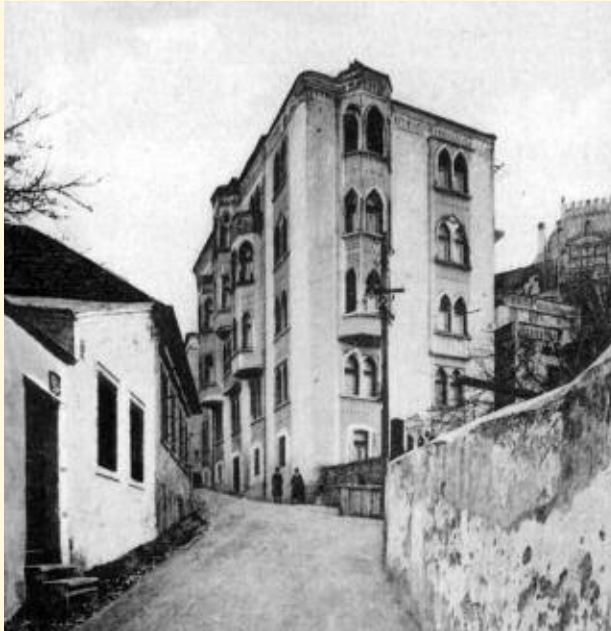
22. A tűzoltólaktanya (a mai Szeglethy utcában)

23. Az iparostanonc-iskola

24. Rosenberg Jenő háza

25. Ruppert-ház

26–27. A veszprémi színház.
Nagy Sándor faliképe a Csodaszarvast üző
Hunort és Magort ábrázolja.

KULTURÁLIS ÉLET

A vállalkozó veszprémi polgárság fenntartotta hagyományos közösségeit és gondoskodott elődei múltjának ápolásáról, de helyét keresve az új társadalmi rendben egyesületeket szervezett, pártolta a művészeteket, színházat épített és megindította a város sportéletét. Ekkor vált kedvelt pihenőhellyé Almádi, melyet Veszprém „Tusculanum”-ának (2) is neveztek.

1902-ben megalakult a **Veszprémvármegyei Múzeum Egylet**, amely létrehozta a hivatalosan 1903-tól működő **veszprémi múzeumot**. A gyűjtemény és kiállításai valamint a könyvtár 1925-ig a Vármegye-háza II. emeletén kaptak helyet.

1905-ben **Színpartoló Egyesület** alakult. Tagjainak és a város művelődést támogató polgárainak segítségével nyithatta meg kapuit 1908-ban a kor legmodernebb technikájával, Medgyaszay István tervei alapján, szecessziós (3) stílusban megépített **színház**. Az épületet a Veszprém megyei származású Nagy Sándor festőművész külső nagy faliképe és üvegfestménye díszíti.

(2) Tusculanum: ókori város Latiumban, modern értelemben falusi pihenőhely

(3) szecesszió: a 19. század végének és a 20. század elejének építészeti, iparművészeti és képzőművészeti stílusa, amely díszítőelemekül főként természeti formákat alkalmazott

A zenei és kulturális élet jelentős szereplője volt az 1903-ban Gaál Sándor karnagy által alapította **Veszprémi Dalegyesület**, mely a város zeneszerető közönségének java részét tömörítette. Később a kórus országos hírnévre tett szert, 1927-ben elnyerte az I. Ferenc József alapította Király-díjat.

A század elején már felmerült az igény az intézményes zeneoktatás beindítására. A **Városi Zenede** a háború okozta nehézségek ellenére 1916-ban megkezdte működését. A zeneiskola alapítója és első igazgatója Kecskeméthy Margit volt, aki így vallott: „A dal, a zene az a hatalmas varázserő, mely minden időben hű marad önmagához és az emberhez!”

Újabb társaskörök, egyesületek kezdték meg tevékenységüket, amelyeknek célja a közművelődés ügyének elősegítése, a tartalmas társasági élet szervezése volt.

A **városrészek polgárait tömörítő körök**, mint a Petőfi Kör, a Kossuth Lajos Olvasókör, a Népkör, a Jeruzsálemhegyi Társaskör, a Cserhádi Társaskör, a Vörösmarty Kör aktív szereplői lettek a város társadalmi életének.

28. A veszprémi jeruzsálemhegyi Petőfi Kör zászlója.

Az 1895-ben alakult Petőfi Kör tagságát a jeruzsálemhegyi városrész tisztviselői, iparosai, kereskedői alkották.

29. A *Modern Dunántúl* címlapját Nagy Sándor tervezte

A Katolikus Legényegylet, az izraelita Krajcár-egylet, a református Énekegylet nem csak a szűkebb vallásos közösségi életben játszottak meghatározó szerepet.

Az 1911-ben létrehozott **Veszprémi Szabad Líceum** (4) az általános műveltség gyarapítását tűzte ki céljául.

Endrődi Sándor (1850–1920) versei gyakran elhangzottak a helyi diák önképzőkörök és kulturális egyletek műsorán. Veszprémből indult a modern magyar próza két kivételes egyéniségének életútja is. A **Cholnoky** fivérek, **Viktor** (1868–1912) és **László** (1879–1929) itt szerezték meg azt a sokoldalú műveltséget, melyet a fővárosban kamatoztattak. 1910-ben két veszprémi fiatalember, **Ludvig Kálmán** (1889–1919) és **Próder László** (1887–1919) elindították szülővárosukban a **Modern Dunántúl** című társadalmi, irodalmi, művészeti és kritikai **hetilapot**, amely egyedülálló a korszak vidéki irodalomtörténetében.

Sziklay János (1857–1945) a veszprémi születésű író, újságíró a Révai Nagy Lexikon társszerkesztőjeként, a Magyarország vármegyei és városai című monográfia-sorozat (5) szerkesztőjeként vált országosan ismertté. Ma is forrásértékű helytörténeti munkája a Veszprém város az irodalomban és a művészetben.

Csikász Imre (1884–1914) szobrászművészről úgy emlékezik meg a művészet-történet, mint egy derékbatört tehetségről. Korai halála nagy veszteség volt szülővárosának, Veszprémnek, ahová erős szálakkal kötődött. 1911-ben az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Csikász művészetét a legnagyobb elismeréssel honorálta.

30. *Csikász Imre 1884–1914* (Raffay Béla szobrászművész alkotása)

(4) líceum: régi gimnáziumnak megfelelő középiskola
(5) monográfia: tudományos kérdést minden szempontból feldolgozó szakmunka

31. „A népművészet varázsa” címmel Nagy Sándor alkotása a veszprémi színház üvegablak mozaikja Majoros Károly kivitelezésében

1900–1907-ig városunkban élt és alkotott **Nagy Sándor** (1869–1950), a századelő magyar szecessziós művészetének kiemelkedő egyénisége. Szecessziós sgraffítója (6) díszíti a veszprémi színház épületét. A csodaszarvas űzése című mű a magyar mitológiát eleveníti fel. A színház főlépcsőházát díszíti a művész üvegablak mozaikja. A népművészet varázsa című sokalakos kompozícióban az alkotó felvonultatta a társadalom különböző rétegeit és a harmonikus életet jelképező állatfigurákat. A korabeli Veszprémi Hírlap lelkesen szólt Nagy Sándorról, az Európa-hírű illusztrátorról, aki „a nép művészetéből a monumentális magyar stílust kelti életre”.

Cholnoky Jenőt (1870–1950) – Viktor és László testvérét – egyik legnagyobb magyar földrajztudósunkként és természettudományos ismeretterjesztőként tartjuk számon. A nemzetközi elismerést kínai kutatóútja hozta meg számára. Szülővárosához, Veszprémhez és a Balatonhoz kötődő vonzalmát, elkötelezettségét híven tükrözik írásai, rajzai.

Veszprémben a sportélet a 19. század második felétől bontakozott ki. A **Veszprémi Atlétikai Club 1907-ben** alakult meg, melynek keretében labdarúgás, vívás, atlétika, lövészet, tenisz szakosztály működött. Az egyesület megszűnését követően, **1912-ben alakult meg a Veszprémi Torna és Futball Club**, a VTC, a város híres egyesülete Bezerédj Viktor elnökletével.

(6) sgraffító: (ejtése: szgraffító) a faldíszítés egyik fajtája: a falra két vagy több különböző színű vakolatréteget raknak, majd a felső, világosabb réteget a kívánt minta szerint eltávolítják

AZ I. VILÁGHÁBORÚ

1908-ban a Hajmáskér közelében megtartott hadgyakorlat alkalmával I. Ferenc József király szeptember 15–18. között járt Veszprémben.

32. A Komakút téri laktanya a Veszprémben állomásozó székesfehérvári 17. honvéd gyalogezred 3. zászlóaljának volt a szállása, amelyből 1913-ban megszervezték a 31. honvéd gyalogezred 1. zászlóalját.

35. Emléktábla Ferenc József tiszteletére (Csikász Imre alkotása a Püspöki palota lépcsőházában). Ferenc József az 1908-as látogatásakor a Püspöki palotában lakott.

33. A Szabadi úton (a mai rendőrség épülete helyén) 1895-ben megépült laktanyát a székesfehérvári 17. honvéd gyalogezred 4. zászlóalja foglalta el, ebből szervezték a 31. honvéd gyalogezred 2. zászlóalját.

36. Képeslap az 1908-as hadgyakorlatról

34. Laktanya a Buhim-völgyben. Itt állomásozott a 7. honvéd huszárezred 1. osztálya.

A hadgyakorlat alkalmával a város vezetése mindent elkövetett, hogy Veszprém saját háziezredet kapjon. A városhatár kopár, sziklás, de változatos terepe, ami mezőgazdasági művelésre alkalmatlan volt, katonai gyakorlótérnek ideális adottságokkal rendelkezett. 1913-ban Veszprémben állították fel a 31. honvéd gyalogezred két zászlóalját. Városunk másik háziezrede a 7-es honvéd tüzérezred volt. 1914-ben már a nagy tüzérlaktanya felépítését tervezték, amikor a hadüzenet híre megérkezett.

1914. augusztus 18-án indult a frontra a 7. honvéd tüzérezred. Másnap a 31. honvéd gyalogezredet (84 tiszt és tiszt-helyettes, 3365 katona) és a 31. honvéd népfelkelő gyalogezredet (72 tiszt és tiszt-helyettes, 3156 katona, 112 ló) szállították az orosz frontra, Galíciába.

37. Tábori szentmise a Szentháromság téren az I. világháború alatt

A város élete jelentősen megváltozott. A férfilakosság nagy része a fronton szolgált. Az iskolákból kórházak lettek, a diákok szükségtertermekben tanultak. 1915-ben a Jutasi úton katonai kórház épült.

38. Hadikórház a Jutasi úton (1918. július)

A város minden társadalmi rétege megszenvedte a háborút. Szinte minden hiánycikké vált. A hírek harcokról, harcosokról, sebesültekről, halottakról szóltak.

1916 decemberében a 31. honvéd gyalogezredet az orosz frontról az olasz Isonzó-frontra szállították. 1918. november 5-én Gemonában került sor a fegyverletételre. Mintegy 350 km-es gyalogmenet után lépték

át az osztrák–magyar határt azok, akik az ezredből megmaradtak. Szentgotthárdról vonaton érkeztek Veszprémbe november 22-én.

IRODALOM

- V. Fodor Zsuzsa: Vállalkozások és városfejlődés a század eleji Veszprémben. Vállalkozó polgárok a Dunántúlon a dualizmus korában. Szerkesztette: V. Fodor Zsuzsa. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 1995.
- Lakó István: A veszprémi Kötő- és Szövőgyár Részvénytársaság története. (1911–1931.) I. Veszprémi Szemle 1. évf. 1. sz. 1993.
- Korompay György: Veszprém. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1957.
- Hungler József: Veszprém településtörténete. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 1988.
- Balassa László, Kralovánszky Alán: Veszprém. Átdolgozta: Balassa László. Panoráma – Magyar városok, Veszprém, 2006.
- Veszprém megye irodalmi hagyományai. Szerkesztette: Harmath István, Katsányi Sándor. Veszprém megyei Tanács, Veszprém, 1984.
- Csikász Imre, Vár ucca tizenhét, 1994/1. Szerkesztette: Fenyvesi Ottó, Géczi János, Gopcsa Katalin. Művészetek Háza, Veszprém, 1994.
- Nagy Sándor, Vár ucca tizenhét, 1999/2. Szerkesztette: Géczi János, Gopcsa Katalin. Művészetek Háza, Veszprém 1999.
- Veszprém a világháború évtizedében. Szerkesztette: Csiszár Miklós. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2007.
- A régi Veszprém képeslapokon. Helytörténet: Molnár Jánosné. Faa Produkt Kft. Veszprém, 2002.
- Sipőcz József: Veszprém sporttörténete 1867–1918. Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, Veszprém, 1997.

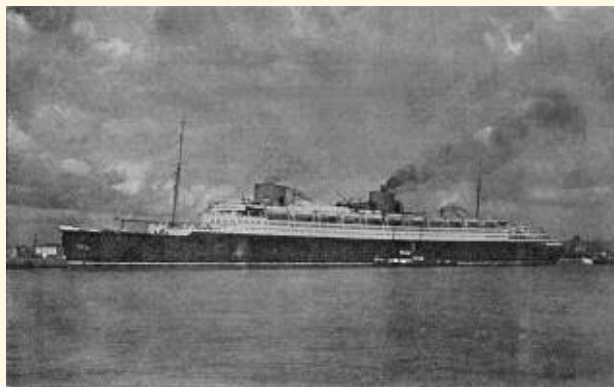
KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Ki volt Szeglethy György? Keresd meg az emléktábláját a róla elnevezett utcában!
- Mikor épült ki a villanyhálózat Veszprémben?
- Miért volt fontos a Balatonvidéki vasút Veszprém számára?
- Melyek voltak a veszprémi ipar jelentős üzemei a századelőn?
- Milyen építkezések folytak a századeleji Veszprémben, amelyek a belváros arculatát megváltoztatták?
- Hol kapott helyet a veszprémi múzeum és könyvtár?
- Mikor épült fel Veszprém színháza?
- Ki alapította városunk zeneiskoláját? Keresd meg az emléktáblát a Panteonban!
- Kik voltak Veszprém tudományos és kulturális életének kiemelkedő személyiségei a század elején?
- Keresd meg a Panteonban Sziklay János és a Cholnokyak emléktábláját!
- Nézd meg a 32-34. képeket! Hol voltak a századfordulón laktanyák Veszprémben?
- Mondd el, hogyan változtatta meg az I. világháború Veszprém életét?

lakosság se a földbirtokon, se az ipar terén nem talál megfelelő foglalkozást. [...]

A vármegyében félelmetesen növekvő kivándorlásnak csak az ipari élet fejlesztése vethet gátat.”

[...] A magyar kisparaszt vagy nincstelen munkás igyekezett megszerezni a hajójegy árát: eladott valamit vagy magas kamatra hitelt vett fel. Vonattal elutazott az egyik tengeri hajókikötőig, a legtöbben Fiuméig vagy Hamburgig. [...] A hajón együttutazó csoportok alkalmanként több ezer emberből álltak. Az utazók elhelyezése a legegységesebb követelményeknek sem felelt meg: a hajók rakodóterében, összezsúfolt ágytáborokban helyezték el az emberek tömegeit. [...] A megye újságjaiban óriási hirdetések jelentek meg, amelyek tudatták a lakossággal, hogy Berger József veszprémi lakos volt a kivándorlási megbízott az egész megye területére. [...] A csoportosan utazóknak Fiuméig féláru kedvezményt is adott. [...]

Four-Screw Turbine Express Steamship "BREMEN"

39. Kivándorlók

KIEGÉSZÍTŐ OLVASMÁNYOK

A következőkben a századeleji kivándorlásról és a két veszprémi gyárról olvashatunk:

A Veszprémvármegye 1906. január 28-i számában ez áll:

„Veszprém megye az iparfejlesztésnek nem áll valami magas fokán. Az egész megyében alig van nagyobb iparvállalat, a régi kisiparoság teljesen elpusztult, az új kisiparos pedig nem bírt még talpra állni. [...] A munkás

A megye szőlőtermelő vidékein a kivándorlás nagyobb mértékben a filoxéria fellépésével kezdődött, és itt nem a legszegényebb, hanem a már valamivel bíró nép vette elsősorban kezébe a vándorbotot. Többnyire kiscgazdák, kis szőlő tulajdonosok, akik azért vándoroltak ki, mert a szőlő rekonstrukciójára fordított anyagi erőket nem tudták idehaza előteremteni. [...]

Varga Béla: Kivándorlás Veszprém megyéből a kapitalizmus időszakában. Veszprém Megyei Művelődésügyi Szemle, 1993/6.

Veszprémi Faipari Részvénytársaság

[...] A város tanácsa 1896. november 30-án adta ki Stern Hermann és fiai részére a bognár „üzlet” folytatásához az igazolványt, vagyis az iparendélyt. Tulajdonképpen itt kezdődik a gyár története. [...] Az iparendély birtokában a termelés 1897-ben indult meg, miután megvásároltak egy parcellát a vasútállomással szemben műhelyek céljára. [...] Elsősorban szekereket, talicskákat [...] készítettek, és hogy az ehhez szükséges vasalkatrészeket is maguk állíthassák elő 1902-ben kovácműhellyel bővítették vállalatukat. 1903-ban Hirschfeld Izidor jelentős tőkével társult a Stern fivérekhez, s így a következő években nagyarányú beruházásokba fogtak. 1904-ben gépház, 1905-ben pedig fűrészház építésére kaptak engedélyt. Még az építkezések megkezdése előtt Sternék megvásárolták a műhelyeik szomszédságában Cseresnyés Nándor majorját, majd vízvezetékkel látták el telepüket, 1906 elején pedig üzembe helyezték az új gyárrészleget. Önálló tulajdonosként utolsó ténykedése volt a Stern cégnek, hogy az egyre elterjedtebb mesterséges szárítás bevezetéséért 1910 őszi szárítókamra építését kezdték el. További fejlesztésre azonban önerőből nem vállalkozhattak, ezért jött létre 1910 októberében a részvénytársaság. [...]

Nagy Dóra: A zsidóság szerepe Veszprém város polgárosodásában 1848-tól 1914-ig. Szerkesztette: Máthé Éva. Veszprémi Zsidó Hitközség, Veszprém, 2002. 93–94. o.

40. Tűzoltógyakorlat a Fatelepen

A kötőgyári munkások helyzete

A Kötőgyár alapítói elsősorban a fiatal lányok alkalmazását látták célszerűnek, részben mert a kötszövő munka nem igényelt sem szakképzettséget, sem komolyabb erőfifjtést, másrészt a legolcsóbb munkaerőt ők képviselték. [...] A kevés számú férfi szakmunkást idegenből toborozta az igazgatóság. Ők tanították meg a lányokat a gépek kezelésére, az egyes munkafázisok végzésére. [...]

A kötőgyár 75 munkással kezdte meg a termelést. Ez a szám az első világháború éveiben 120-ra, majd az 1920-as évek [...] időszakában 300-ra emelkedett. A dolgozók számát tekintve akkoriban a kötőgyár volt Veszprém legnagyobb ipari üzeme. [...]

A veszprémi gyárban a sokat emlegetett „boldog békevilágban” a munkásnők havi keresete 40–50 korona körül mozgott. Ez valamivel magasabbnak tűnik, mint a nap-számosok és a cseléd lányok bére, de megélhetésüket csak nagyon szerényen biztosította. Ha ebből a keresetből családjukat is el kellett tartaniuk, csak az éhhaláltól menekülhettek meg. Még rosszabb lett a munkások helyzete az első világháború alatt. A spekuláció hatására már a háború kitörésekor egyes alapvető közszükségleti cikkek ára, mint a burgonyáé, liszté, cukoré, petróleumé azonnal felugrott. Az első háborús télen már súlyos ellátási zavarok mutatkoztak. Az állandósult áremelkedéseket a bérek nem követték, a munkások zöme még 1916-ban is a háború előtti bérekért dolgozott. [...] Súlyosbította a helyzetet, hogy a kötőgyár a háború folyamán a többi rokon üzemhez hasonlóan anyag-, illetve szénhiány miatt [...] kényszerszünetek alatt a munkások semmiféle anyagi juttatásban nem részesültek. [...]

Lakó István: A Veszprémi Kötő és Szövőgyár Részvénytársaság története III. Veszprémi Szemle II. évf. 2. sz. 1994.

KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Mi volt az oka az 1900-as évek elején megyénkben a kivándorlásnak?
- Ki volt Stern Herman?
- Milyen volt a munkások helyzete az 1910-es években a kötőgyárban?

V. Fodor Zsuzsa Veszprémi művészek és mecénások (7) a századelőn című tanulmánya bemutatja Hornig Károlyt, Óvári Ferencet és Csikász Imrét:

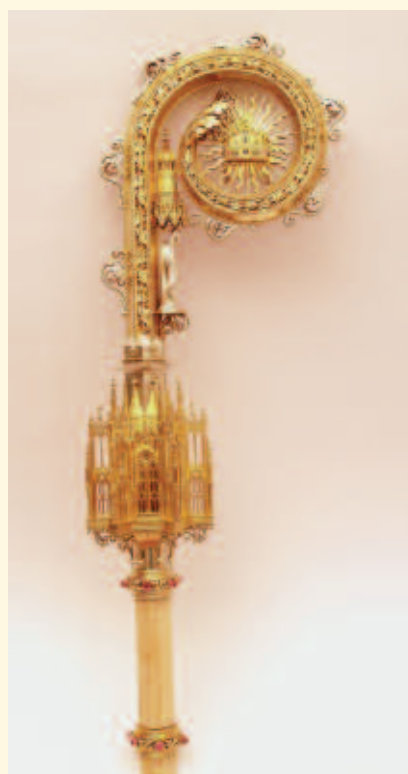
Báró Hornig Károly megyéspüspök, bíbornok (1840–1917)

[...] 1912-ben nagy kitüntetés érte, ő volt az első a veszprémi püspökök között, akit a bíborosi kollégium tagjává választottak. Mint

a királyné kancellárja, 1916. december 31-én megkoronázta IV. Károly hitvesét, Zita királynét a Mátyás-templomban. [...]

41. Báró Hornig Károly veszprémi püspök

42. A püspöki pásztorbot, amelyet Zita királyné adományozott a veszprémi püspöknek az utolsó királynői koronázás emlékére (1916)

(7) mecénás: az irodalomnak, művészetnek, illetve az íróknak, művészeknek anyagi támogatója

Pályája kezdetétől szerves részét képezte tevékenységének az írás, amelyet tudományos igényességgel végzett. [...]

Hornig Károly irodalmi tevékenységét püspök korában is folytatta. 1903-ban kiadta nagy elődje, Padányi Bíró Márton püspök Naplóját, 1909-ben egy ájtatossági könyvet, 1896 és 1907 között pedig 40 000 koronás költséggel a négykötetes veszprémi egyházmegye középkori oklevéltárát.

Érdemekben gazdag munkásságának nemcsak az írás volt jellemzője, hanem a katolikus sajtó bőkezű támogatása is. Az Alkotmány, az Új lap, a Magyar Kultúra patronálása mellett megvetette a Veszprémi Egyházmegyei Könyvnyomda alapját, s azt a korabeli városi katolikus orgánom, (8) a Veszprémi Hírlap tulajdonosává tette.

választották, s 1905-ben a Magyar Nemzeti Múzeum tanácsának lett a tagja. Hornig püspök úr, a tudományoknak nemcsak művelője, hanem rendületlen istápolója (9) is volt. Saját költségén több tehetséges, tudományos pályára készülő egyházi és világi fiatalembert taníttatott.

A művészetek értőjeként korán felismerte Csikász Imre szobrász tehetségét, s több alkalommal anyagi támogatásban részesítette. Ezáltal lehetővé tette, hogy a szobrásznövendék a müncheni és a brüsszeli képzőművészeti akadémián csiszolhassa tudását. Római tanulmányútjához is ő adott pénzbeli segítséget, időnkénti megrendelésével további munkára ösztönözte őt. A város másik tehetséges szülöttjének, Gerstner Ödönnek a pályáját is odafigyeléssel és meleg szívvel egyengette. [...]

A népoktatás ügyét új iskolák emelésével, bővítésével, javíttatásával, eszközökkel való felszereléssel segítette, a középfokú képzést új intézmények létesítésével szélesítette. Püspöksége alatt szervezték meg a veszprémi angol-kisasszonyok és pápai irgalmas nővérek katolikus tanítóképzőjét. [...]

Templomok, középületek építtetésével az egyházi célokon túl jónéhány település, közöttük elsősorban a megyeszékhely látképét tette szebbé. Saját költségén három templomot építtetett, Veszprémben a Feltámadás-templomot 1907-ben, melynek kapudíszét Csikász Imrével készítette el.

Kiemelkedő tettének számít 1906–10 között a veszprémi Szent Mihály-székesegyház Aigner Sándor műépítész tervei szerinti átépíttetése. A költségek kétharmad részét (400 000 korona) maga viselte. Neves művészt hívott meg Szoldatics Ferenc személyében, akivel megfesttette a veszprémi püspöki kápolna Szűz Mária oltárképét.

Igazi mecénásként mutatkozott meg akkor is, amikor a múzeumügy megkívánta, [...] 1902 decemberében az újonnan megalakult Veszprémvármegyei Múzeum Egylet díszelnökévé választotta. [...] A püspök úr a múzeumot alakulásától kezdve folyamatosan jelentős anyagi támogatásban részesítette. [...] Rendszeres könyv- és műtárgyadományával a törzsgyűjtemény fokozatos gyarapítását segítette. [...]

43. Hirdetés a Veszprémi Hírlap 1902. június 22-i számában

Munkássága elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjává

(8) orgánom: újság, folyóirat

(9) istápol: anyagilag vagy erkölcsileg támogat valakit

44. A püspöki kápolna Szűz Mária oltárképe
Szent Imrével és Szent Margittal
(Szoldatics Ferenc alkotása)

A művelődés támogatását több egyesület védnökeként (10) is gyakran kifejezhette. Nagy figyelemmel volt az 1902-ben alakult Veszprémi Szabad Lyceum tudományt és ismereteket terjesztő társaság iránt, amely a tudományos alapműveltség terjesztését és a szellemi munkával kapcsolatos érdeklődés felkeltését tűzte zászlajára előadások, felolvasások és tanítás útján. A Római Katolikus Legényegylet pártfogását az ifjúság nevelése szempontjából tartotta kiemelt fontosságúnak. A városi életnek nem volt olyan területe, amely jótékonyágát nélkülözte. Ha kellett, a Korcsolyaegyletet segítette, ha a belváros aszfaltozásához hiányzott a pénz, a költségek felét a sajátjából fedezte. A szegények és az árvák ügyét különösen a szívében viselte, s rendkívül sokat segített azzal, hogy a püspökkert 3750 négyszögöles területét gyermekmenhely

céljára, 1903-ban, a maga kiadásait növelve adta oda.

Nagy adományairól és alapítványairól a bíbornoki kinevezése alkalmából készült összesítés nyújt átfogó képet. Ebből az 1913-ig terjedő listából kitűnik, hogy báró Hornig Károly püspök kulturális, tudományos és műszaki célokra fordított a legtöbbet. Személyében igazi nagyvonalú mecénás élt és teremtett maradandót a század eleji Veszprémben.

45. Dr. Óvári Ferenc

Dr. Óvári Ferenc (1858–1938)

Veszprémben született [...], Budapesten 1882-ben jogtudományi doktorrá avatták. A közkezdveltségnek örvendő fiatalember köz- és váltóügyvédként nyitotta meg irodáját Veszprémben. [...] 1885. januárjában Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságába választották, ami Óvári Ferenc politikai szereplésének megkezdését jelentette. [...] Sürgette a tűzoltóügy és a közigazgatási viszonyok megjavítását. [...] Döntő szerepet játszott

(10) védnök: az a tekintélyes személy, aki erkölcsileg vagy anyagilag támogat valamely testületet

abban, hogy 1896-ban vízvezetékét létesítettek Veszprémben. [...] A villanyvilágítás 1908-ban történt bevezetése az ő közreműködése révén jött létre. A városi közügyeket 1887 óta a szépművészeti és építészeti bizottságban nagy lendülettel szervezte.

Figyelme és alkotóereje a megyeszékhelyen kívülre is kiterjedt. A nagyvázsonyi kerület országgyűlési képviselőjeként 1892-től szabad-
elvű programmal vitte kerületének ügyeit a parlamentben.

A századforduló után Veszprém gazdasági és kulturális élete fellendítésének zászlóvivője. [...] Tekintélyével együtt vagyona is növekedett. A legnagyobb helyi pénzintézet, a Veszprémi Takarékpénztár igazgatói székébe került, s pozícióját felhasználva minden fontos gazdasági vállalkozást támogató. 1900-ban megszervezte a vajgyárat, 1907-ben saját tőkéjéből létrehozta az Első Bakonyvidéki Kötő- és Szövőgyárat, amely 1931-ig fennállva sok veszpréminek adott munkaalkalmat. A magyar ipar elkötelezett pártolójaként 1906-ban élére állt a Magyar Védőegyesület helyi szerveződésének.

Dr. Óvári Ferenc az egészségügy, a kultúra és a jótékonyosság terén szerzett még elévülhetetlen érdemeket. A városi egészségügyi bizottság elnökeként sokat tehetett a Városi Tüdőbeteg Gondozó Intézet létesítéséért. 1887-ben, mikor báró Hornig Károly megyéspüspök a külső püspökkert egy részét rendelkezésre bocsátotta, Óvári megalakította a Korcsolyaegyletet. [...] Fáradhatatlanul részt vett a különféle társadalmi és kulturális egyesületek életében, s fél tucatnak volt az elnöke vagy díszelnöke. A legnagyobbak között volt a Veszprémi Szabad Lyceum tudományt és ismereteket terjesztő társaság, a Veszprémvármegyei Múzeum Egylet, a Jeruzsálemhegyi Petőfi Kör, a Színpartoló Egyesület.

Korábban Veszprémbe a színelőadásokat a Korona szálló nagytermében tartották meg, de ennek elavult és tűzveszélyes volta valószínűleg közszükséggá tette egy új színház megépítését. Szeglethy György, a város minden szép és jó ügye iránt fogékony,

46. Emléktáblák a színház falán.

„A társas életnek és színművészetnek emeltette a Veszprémi Színpartoló Egyesület dr. Óvári Ferencz orsz. képviselő elnöke alatt Medgyaszay István műépítész tervei és művezetése szerint Molterer János kir. főmérnök felügyelete mellett. 1908.”

A másik tábla az építést végző iparosok nevét örökíti meg.

reform-gondolkodású polgármestere dr. Óvári Ferencsel együtt mozgalmat indított a színház létesítése érdekében. [...]

Az iskolaügy előmozdításáért szintén sokat tett dr. Óvári Ferenc. Alapítványokat hozott létre, tanulókat egyéni támogatásban részesített. [...] Az első világháború alatt több, mint 300 hadiárva neveltetett az általa létrehozott vármegyei hadiárva-segélyező bizottság révén. Szeglethy György polgármesterrel és Papp Sándor királyi tanfelügyelővel az ipariskola új épületének felállításában működött közre. A múzeumügyet folyamatos szervezőerővel, anyagi juttatásokkal és könyvadományokkal támogatta. Többször adott nagyobb számban könyveket egyesületeknek, így a Petőfi Körnek, amelynek örökös díszelnöke volt. [...] Élete egyik fő feladatává tette a Balaton-kultusz fejlesztését. 1904-ben megalapította a Balatoni Szövetséget, melynek alelnökéként a vidék föllendítésében játszott fontos szerepet. Hatékonyan elősegítette Balatonalmádi kiemelt fürdőhellyé válását, mely már akkor Veszprém körébe került. Saját anyagi hozzájárulásával iskolát, községházat, templomot, gyermekszanatóriumot építtetett a településen. [...]

Óvári mecénásként állt a helyi írók mögött, amikor műveik kiadásának lehetőségét megteremtette. Maga is írt, főként a város közügyeivel és gazdasági kérdéseivel kapcsolatos témákat kedvelte. [...]

Elévülhetetlen mecénási és közéleti érdemeit Veszprém közönsége díszpolgársággal, főutca elnevezéssel és szoborral ismerte el már életében. Mindenét odaadta a köznek, saját gyarapodása nem érdekelte. Szerény körülmények között hunyt el Balatonalmádiban 1938. március 11-én.

47. Emléktábla Csikász Imre szülőházán (Esterházy u. 3.), Rumi Rajki István szobrászművész alkotása: „Magyarnak születél, magyar csillag lettél.”

Csikász Imre (1884–1914)

[...] Szorgalmát, kitartását, igyekezetét nem nézték tétlenül barátai és jóakarói. Dr. Óvári Ferenc országgyűlési képviselőnek kivált nagy része volt abban, hogy felhívta báró Hornig Károly megyéspüspök figyelmét Csikász Imre ragyogó tehetségére. A nemeslelkű és művészetet kedvelő főpap – a fiatal művész képességeinek várható fejlődéséről meggyőződve – 300 koronás támogatással indította el a magas művészet iskolái felé.

Sikerese felvételi vizsga után a bajor Képzőművészeti Akadémián kezdte meg tanulmányait Münchenben. [...] Brüsszelbe indult 1907 szeptemberében. [...] Az akadémiai pályázaton aranyérmert nyert, s sikernek számít a Krisztusfej című szobra. [...] Hálája

jeleként e bronzszoborral támogatóját, Hornig Károly püspököt ajándékozta meg. 1908 nyarán veszprémi „műtermeiben” dolgozott. Először abban, amelyet egy volt kávéházban alakított ki a régi városháza udvarán, majd átköltözött a Plosszer-sétány (11) korcsolyapályájának melegedőszobájába. [...]

I. Ferenc József ez év szeptemberében járt Veszprémben, s a hadgyakorlatok alatt a püspöki palota vendége volt. Ennek emlékére kellett elkészítenie a király mellreliefjét (12), amelynek bronz példánya a püspöki palotába, gipszöntvénye pedig a múzeumba került. Ekkor öntötte gipszbe [...] Kossuth Lajos mellszobrát, amelyet a müncheni Magyar Egylet rendelt meg. [...]

Brüsszelben, miközben lázasan tanult és dolgozott, mind többet gondolt az otthonára. Az 1909. augusztus 27-én kelt levelében barátjának írta: „De szép is lehet az Aranyosvölgy, Csatár! De sokat gondolok reájuk, s irigyellek végtelenül, hogy Te barangolhatsz ott, ahová én csak képzeletben járok. Egyedül vagyok mindig, örökös vágyódás él bennem valami melegebb környezet után, már túrhetetlen, de hát a pálya, az mindenekelőtt, még kell, hogy itt maradjak jövőre s két évet Olaszországban, tehát még három évre száműzöm magam.”

[...] Csikász Imre 1909 nyarán csak pár hétig tartózkodott Veszprémben. Ekkor mintázta meg a Csibe című kis szobrát, a négytagú csibecsoportot, a kis majomfigurát, s ekkor készítette el édesanyja kezének, az őt mindig óvó kéznek gipszmásolatát. A Csibét már Brüsszelben öntette bronzba, s egyik példányával Laczkó Dezsőt is megajándékozta. Vele is rendszeresen kapcsolatot tartott, előmeneteléről informálta, s újabb munkáinak gipszmásolatait gondjaira bízta. Ragyogó eredményei – három első, két második díj – komoly akadémiai sikert jelentettek. [...] 1910 októberében elindult Itáliába, [...] ahol két olyan

(11) Plosszer-sétány: Plosszer István ügyvéd egy „belső-tány” (a mai Színházkert helyén) létrehozásával örökítette meg nevét

(12) relief: dombormű

48. Ülő leány, Csikász Imre alkotása a budapesti Margit-szigeten

alkotást hozott létre, amely a magyar szobrászművészet nagyjai és büszkeségei közé emelte. Dacos elszántsággal küzdött, hogy az Ülő leányt, majd élete fő művét, a Fialat leányt elkészíthesse. [...]

Miközben a remekművek elindultak dicsőséges magyarországi útjukra, Csikász az Ülő leány egyik gipszmásolatát elküldte Laczkó Dezsőnek a múzeumba. A köszönet kifejezője is volt ez a püspöknél eredményes közbenjáró jóakarató tanár irányában.

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Múcsarnokbeli jubiláris tárlata 1911 végén Csikász Imre művészetét a legmagasabb elismeréssel honorálta. A Csibe és a Fialat leány mellett kiállított Ülő leány elnyerte az 1200 koronás Ráth György-féle díjat, s a két aktszobrot az állam megvásárolta a Szépművészeti Múzeum számára. [...]

Veszprémi művészek és mecénások a századelőn. Szerkesztette: V. dr. Fodor Zsuzsa. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém, 1994. 9–16. o.

KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Melyik veszprémi templom építése és melyik újjáépítése fűződik Hornig Károly püspök nevéhez?
- Hogyan segítette a püspök Csikász Imrét?
- Hogyan támogatta Hornig Károly a múzeumügyet?
- Milyen embernek ismerted meg a tanulmányból Óvári Ferencet?
- Hogyan segítette Óvári Veszprém gazdasági fejlődését?
- Milyen szerepet töltött be a város kulturális életében Óvári Ferenc?
- Keresd meg a Panteonban Hornig Károly és Óvári Ferenc emléktábláját!
- Nézd meg Csikász Imre szobrait a Laczkó Dezső Múzeumban!

Cs. Dax Margit régész Laczkó Dezső életútja című tanulmányából megismerhetjük a Veszprémvármegyei Múzeum alapításának történetét:

Laczkó Dezső 1860. július 22-én született Trencsényben. [...] 1888-ban került Veszprémbe, ahol 44 éven át élt és dolgozott, 1912-ig mint kegyesrendi főgimnáziumi tanár, 1912–1918 között pedig a rendház főnöke és a gimnázium igazgatója is volt. 1920-ig tanított, s haláláig a tudománynak és a Veszprémvármegyei Múzeumnak szentelte munkásságát. [...]

Veszprém és környékének szépsége az első pillanattól magával ragadta, így nem csoda, hogy minden szabad idejét földtani kutatósokra fordította. [...]

Kutatásai felkeltették a tudós körök figyelmét is, s csakhamar bekapcsolódott a legkiválóbb geológusok munkájába. Lóczy Lajos a Földtani Intézet igazgatója [...] meglepődve látta, hogy a vidéki tanár a geológia avatott művelőjévé küzdötte fel magát. [...] Lóczy ajánlására hívta meg Dechy Mór 1902-ben Laczkót kaukázusi expedíciójába. [...] Páratlanul gazdag kövületanyaggal tért haza. [...]

Hazai földtani kutatásainak eredményét a „Balatoni monográfia I.” kötetében bocsátotta közre Veszprém városának és tágabb környékének leírása címmel. [...] Tudományos működésének és nagyszerű gyűjtéseinek elismerésül számos általa felfedezett kőületet róla neveztek el. [...]

A legnagyobb érdeme mindemellett az volt, hogy a legnehezebb időkben és gazdasági nehézségeket legyőzve megteremtette a Veszprémvármegyei Múzeumot.

Az országos felbuzdulásnak megfelelően megyénkben is felvetődött az 1870-es években a múzeumalapítás gondolata. Megvalósulására a Múzeumegylet megalakulása után 1903-ban került sor. A március 10-én tartott rendkívüli közgyűlésen sikerült a múzeum ügyének a jeles tudóst, Laczkó Dezsőt is megnyerni, kit egyhangúlag választottak meg a múzeum igazgatójává. [...]

Laczkó Dezső nagyon jól tudta, hogy a megye pusztuló néprajzi és iparművészeti kincseit, régiségeit, okleveles anyagát csak múzeum felállításával őrizheti meg. Saját geológiai gyűjteménye sem fért már el a gimnáziumban, így a régi megmentett anyagnak helyet kellett biztosítani. A vármegyeház felső emeletének 10 termében [...] 1904 novemberében megnyitotta az első kiállítást.

A Múzeumegylet és Laczkó Dezső személyes fáradozásának eredményeként az anyag rohamosan gyarapodott és a rendelkezésre álló termeket zsúfolásig megtöltötte. A könyvtárt helyszűke miatt be kellett zárni. [...] Egy múzeumépület mielőbbi felépítése egyre sürgetőbbé vált. 1908-ban már tárgyalt Medgyaszay István műépítésszel egy új múzeumépület tervezéséről. A szükséges anyagiak előteremtése, majd a világháború késleltették az építkezést. Az Erzsébet-ligeti épület végül is 1920-ra elkészült, de a berendezés és felszerelés még éveket igényelt. Szívós energiájának és közszeretetének köszönhetően az ünnepélyes avatás 1925 májusában megtörténhetett. [...]

Cs. Dax Margit: *Laczkó Dezső életútja. Múzeumi Diárium. Szerkesztette: Dr. Geiszt Jakabné. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém, 1990. 29–33. o.*

49. Laczkó Dezső szobra
(Medgyessy Ferenc alkotása)
Laczkó Dezső (1860–1932) piarista, jeles geológus, a Veszprémvármegyei Múzeum megteremtője.

A vármegyei múzeum és könyvtár ünnepélyes megnyitásakor a Megyeházán beszédet mondott Fraknoi Vilmos püspök, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a múzeumok és könyvtárak országos tanácsának képviselője. Figyelmet érdemel köszöntőjének részlete:

Bizton remélhetjük, hogy Veszprém városa fogékonyan fog bizonyulni azon nemesítő és emelő hatások befogadására, melyeket a tudományos és művészeti gyűjtemények gyakorolni képesek.

Óhajtjuk, hogy ezek a szellemekben fejlesszék a történeti múlt hagyományainak és a modern haladás vívmányainak egyenlő tiszteletét, tegyék mind szorosabbá az erős nemzeti érzés és az európai műveltség szolidaritását (13), ápolják az eszmény

(13) szolidaritás: közösségvállalás

kultuszát, mely nélkül a szellemi élet ép oly sötét és rideg, mint földünk volna a nap sugarainak fénye és melege nélkül.

Változó Veszprém a 20. század elején. Szerkesztette: Csiszár Miklósné. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2006. 64. o.

KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Miért volt fontos a múzeumalapítás?
- Tanári segítséggel beszéljétek meg Fraknói Vilmos beszédének részletét!

Az 1905-ben megalakult **Színpartoló Egyesület** tevékenységének hatására egyre szélesebb társadalmi mozgalom bontakozott ki. Kiállításokat, hangversenyeket, gyűjtést szerveztek, sorsjátékot rendeztek. Joggal mondta megnyitó beszédében Óváry Ferenc, a Színpartoló Egyesület elnöke, hogy a veszprémi színház „társadalmi úton jött létre”.

Díszes és nagy közönség töltötte meg a színházi nagytermet, páholyokat, erkélyeket és karzatokat. [...] A dalegyesület a színpadon [...] megkezdte az ünnepélyt Révfi Gézának „Rendületlenül” című műdalának eléneklésével. Csapó Miczike szavalta ezután Vaszary Bélának ez alkalomra írt „Apothoesis”-át. (14) [...]

És hangzik benn, ami olyan drága:

Édes nyelvünk zengzetes szava,
Mely tanított az első imára
Éreztetvén, hogy mi a haza!
S viszi szét a város dicsőségét ...
Nem tagadta meg ez önmagát ...
Ringatá már Istvánkora fényét
S ma is járja apái nyomdokát.
[...]

A Veszprémi Színpartoló Egyesület elnöke, dr. Óvári Ferencz tartotta ezután a [...] beszédet:

[...]

(14) apothoesis: (apoteózis) megdicsőülés

Diadalünnepe ez a nap annak a lelkes buzgóságnak, annak a törhetetlen kitartásnak s annak a nemes hazafias áldozatkészségnek, mely e város közönségének minden időkben legszebb jellemvonása volt. [...]

A Veszprémi Színház felavatási ünnepélye 1909. évi január 10-én a Veszprémi Színpartoló Egyesület díszközgyűlése alkalmából. Pósa Endre Könyvnyomdája Veszprémben, 1909.

50. Veszprémi vásárbazár
Az 1906. június 24-én tartott vásárbazár négyezer korona jövedelmet hozott. A veszprémi hölgyek látványosan felkarolták a színházépítés ügyét.

51. Cseresnyésné Véghely Sárika Véghely Dezső alicpán lányának, dr. Cseresnyés József, a gyermekmenhely igazgató főorvos nejének portréja a veszprémi Színpartoló Egyesület „színházépítési alap javára” kiadott sorsjegyén

Hogya György helytörténeti kutató írásából megismerhetjük dr. Cseresnyés Józsefet:

Dr. Cseresnyés József (1867–1944) emlékezete

[...] dr. Cseresnyés József a magyar királyi állami gyermekmenhely (a későbbi gyermek-kórház) első igazgató-főorvosa.

Veszprémben született 1867. július 6-án. Apja Cseresnyés Nándor szolgabíró, édesanyja Vermes Aricidin. [...] 1893-ban jött vissza Veszprémbe, ahol 1893. július 5-én házasságot kötött Véghely Saroltával. [...]

Az állami gyermekmenhely felépülésekor, 1904. július 1-től (megnyílt 1904. október 1-én) annak igazgató-főorvosa lett. Nevéhez fűződik az Ybl-terv alapján épített gyermekmenhelyi főépület nyugat felé történő kibővítése. A maga korában igen népszerű gyermekgyógyász hírében állt. Orvosa volt a Stefánia Szövetségnek, melyet a szegények, a munkásnyák és gyermekeik megsegítésére, egészségügyi gondozására létesítettek. Vállal-

52. Dombormű dr. Cseresnyés Józsefnéről (Csikász Imre alkotása, Szikszai Andrásné tulajdona)

ta az I. világháborúból hazatérő katonák díjtalan kezelését. Elnöke volt a Megyei Orvosszövetségnek, és öt ízben a helyi Nemzeti Kaszinónak.

Gyermekgyógyászati cikkei az akkori szaklapokban jelentek meg. A vörhenybetegség című műve szlovákul is megjelent. Legismeretesebb műve Tudnivalók a csecsemő gondozásáról. (Veszprém, 1917) [...]

Veszprémi Szemle 5. évf. 1–2. szám, 89. o.

53. A Cseresnyés család címertáblája dr. Cseresnyés József dédunokájának, Szikszai Andrásnénak a tulajdona

KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Hogyan jött létre a veszprémi színház?
- Ki volt dr. Cseresnyés József?
- Tanulmányozzátok a 47. képet! Keresetek olyan Cseresnyés őst, akinek a nevével már találkoztatok a könyv korábbi fejezetében!

Hogya György Két veszprémi orvos (id. és ifj. Csolnoky Ferenc) című könyvében így ír a Csolnoky családról:

A két veszprémi orvos-Csolnoky története városunk közel 100 éves történiáját öleli fel. A Csolnoky név főleg a századforduló után szinte egybeforrt Veszprémmel.

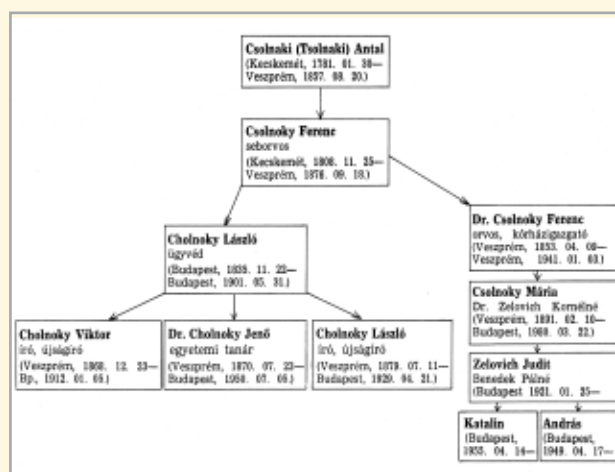

54. Id. Csolnoky Ferenc, a „szegények orvosa”, az 1860-as években.

Mind az 1866. évi, mind az 1872. évi kolerajárvány megszüntetése érdekében Csolnoky Ferenc páratlan lelkiismeretességet tanúsított. Különösen a szegényebb néprétegek körében vált rendkívül népszerűvé. Többek között az ő önfeláldozó munkájának köszönhetően sikerrel fékeztek meg a kolerát.

A valamikori elszegényedett kecskeméti csizmadia fiát, az 1837-ben Veszprémbe került fiatal seborvost, a város későbbi tiszteletbeli polgárát, „a szegények orvosát”, **id. Csolnoky Ferencet** (1808–1876) nagy tehetségű utódok őseinek tekinthetjük.

Legidősebb fia, **Cholnoky László** ügyvéd (1835–1901) maga bohém világfi hírében állt [...] (Ennek megfelelően nevét is „Ch”-val, vagyis „Cholnoky”-nak írta.) Budapestre került fiai nyílt szellemű, kiváló tehetségű alkotó emberek voltak, akik a XX. század eleji hazai szellemi élet jeleseivé váltak.

55. A Csolnoky (Cholnoky) család veszprémi ágának vázlatos családfája

Hegedüs Géza így ír a három Cholnoky testvéréről: „Úgy érkeztek egymás után Veszprémből Budapestre, hogy meghódítsák vagy a tudomány, vagy az irodalom világát. Rendkívül műveltek voltak és egymással versengtek képzelőerőben és szép stílusban, egyaránt otthonuk volt az emberiség kultúrájának története, a lélektan mélyvilága és a szinte napról napra táguló természettudomány.”

Cholnoky Viktor (1868–1912) Veszprém-ben az Egyházmegyei Közlönyt, majd a Balatoni Hírlapot szerkesztette. Budapestre került. Írói tekintélyét a Hét című lapban közölt novelláival alapozta meg. Kiváló műfordító, kitűnő tudományos ismeretterjesztő volt, „Már korai halála percében nemzeti klasszikus, talán ő volt a legnagyobb magyar novellista” – írta róla egyik neves méltatója.

56. Cholnoky Viktor 1868–1912
(Várnagy Ildikó szobrászművész alkotása
a Vár u. 1. számú ház falán)

Dr. Cholnoky Jenő (1870–1950) az egyik legkitűnőbb magyar földrajztudós. Kolozsvárott, Budapesten egyetemi tanár, a Földrajzi Intézet vezetője, a Földrajzi Társaság, a Természetvédelmi Tanács elnöke, akadémikus volt.

„Sokoldalú tudományos munkássága során kelet-ázsiai tanulmányútján főleg a hegységek szerkezetét, a folyók természetét vizsgálta. Részt vett a Balaton tudományos tanulmányo-

57. Cholnoky Jenő

zásában... Foglalkozott emberföldrajzzal és az öntözések jelentőségével az emberi kultúra fejlődése szempontjából.” Ma is alapműveknek tekintett tudományos dolgozatai, könyvei mellett „gyönyörködtető erővel megalkotott” népszerű-tudományos írásaival nagy tömegek érdeklődését keltette fel a természettudományok iránt. (Nevét Veszprémben lakótelep, utca és iskola őrzi.)

Cholnoky László (1879–1929) jogot tanult, majd író, újságíró lett Budapesten. Rövid, hányatott élete során kitűnő regényeket írt. [...]

Id. Cholnoky Ferenc legfiatalabb fia [...] ifj. **dr. Cholnoky Ferenc** (1853–1941) nem hagyta el szülővárosát, Veszprémben maradt, lemondva ezzel az országos hírnévről, fényes szakmai karrierról. [...] „Ahhoz az emberfajtához tartozott, amely örök elégedetlenségtől hajtva mindent meg akar változtatni, mindent szebbé-jobbá akar tenni, ... akik mind másképp hagyják maguk után a világot, mint ahogy találták.”

58. Dr. Cholnoky Ferenc az 1890-es években.
1914 elejére, 15 éves igen aktív kórházigazgatói munkája eredményeként az egykori 40 ágyas „ispotályt” 180 ágyas modern kórházzá fejlesztette.

A veszprémi kórház névadója.

Hogya György: Két veszprémi orvos (id. és ifj. Cholnoky Ferenc). Szerkesztette: Dr. M. Tóth Antal. Veszprém Megyei Tanács Kórház-Rendelőintézet, Veszprém, 1990.

KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Nézd meg az 53. képet!
- Kik voltak a veszprémi Csolnoky (Cholnoky) család tudós, művész nagyságai?
- Hogyan változott a Csolnoky név Cholnoky-ra?
- Keresd meg Cholnoky Jenő szülőházán az emléktáblát (Kossuth u. 7.)! Kinek az emléktáblája látható még ezen az épületen? Hogyan nevezték a veszprémiek ezt a házat?
- Keresd meg a Dr. Csolnoky Ferenc Megyei Kórház és Rendelőintézet D-épületén dr. Csolnoky Ferencnek, a kórház első kórházigazgatójának emléktábláját!

A Veszprém a világháború évtizedében című könyvben szereplő korabeli híradások felidézik az akkori veszprémi életet:

59. Kádár Tibor illusztrációja

Veszprém – általános mozgósítás

Pénteken délután Ő felsége általános mozgósítást rendelt el a monarchiában, amelyet a katonai parancsnokságok a lapokkal közöltek. Nagy izgalmat keltett a hír, hallatára nagy néptömeg hullámzott az utcán. Dr. Komjáthy László polgármester élőszóval hirdette ki a mozgósítást a városház előtt. Este zászlódiszes felvonulást rendeztek a fellelkesült behívottak, hazafias dalokkal és szünni nem akaró éljenzéssel ünnepevén a királyt, hazát stb. A fölvonulást a kürt és dobszó takarodó hangjai tették még impozánsabbá. [...]

A lelkesedés késő éjjeli órákig tartott. Hajmáskérről bejöttek a tüzértisztek és a veszprémi honvédtisztekkel és mozgósítottakkal együtt szeretettel búcsúztak a polgárságtól. Bizony sok szem könnyezett! [...]

Veszprémmegyei Újság, 1914. augusztus 2.

Elmentek a honvédek

A Veszprémben állomásozó honvéd gyalogság és tüzérség a hét elején elvonult a harcra. Először a 7. honvéd tüzérezred hagyta

el a várost. Hétfőn délután az esti vonattal indult útra Jutasról az első üteg. A város közönsége szeretetével tüntetett a hadba induló honvédek mellett; a lelkesedés tüzet és melegségét a kellemetlen esős idő sem tudta lehűteni. Az esőtől terhes felhők dacára ezren és ezren mentek ki gyalog Jutasra már a délutáni órákban, s mire a városi tanács tagjai megérkeztek, az állomási tér és terület teljesen telve volt közönséggel. Komjáthy László dr. polgármester egy pompás kis selyem nemzeti színű zászlót hozott, amelynek szalagjára az „Istenért, királyért és hazáért – Veszprém 1914. augusztus 18.” szavakat maga a polgármester felesége hímezte ízléses formában arany fonállal. A vasúti kocsik s minden egyes honvéd gazdagon föl volt díszítve virággal és fenyőgallyal. [...]

A 31-es honvéd gyalogezred másnap, kedden indult útra. Az ezredtörzs Jutasról, a második zászlóalj a Búzapiacról. A városi tanács Komjáthy László dr. polgármesterrel élén köszönt el a háziezredtől. Az idő kedvezőbb volt, mint előző nap s a város aprajánagyja az utcán, a Búzapiacon s a jutasi állomáson volt. [...] Mindenki, akinek kertje vagy virágos udvara volt, halomszámra küldte a virágot. [...]

Veszprémi Hírlap, 1914. augusztus 23.

Megérkezett az első sebesült „transzport”

Huszonhat napon át folyt az átalakító munka, [...] amely a kereskedelmi iskolát és a piarista gimnáziumot mindennel felszerelt s a közegészségi követelményeknek megfelelő katonakórházzá varázsolta. S ahol a mindig jókedvű tanulóifjúság zajos trécselése volt az úr az óráközökben, a néma csend, az elfojtott hang ütötte fel tanyáját. Időközben a kultuszminiszter elrendelte az összes iskolák szabályszerű megnyitását. A polgári- és kereskedelmi iskola új otthont talált. S hogy a piaristák is megkezdhesék tanításukat, a kórházparancsnokság a polgármester közbejöttével az angolkisasszonyok és az irgalmas nővérek épületébe rendezett be kórházat a gimnáziumban felállított ágyakból.

A katonakórház [...] 250 ágygal felszerelt. Ezekhez veendő a Vörös Kereszt Egyesület által a veszprémi polgári kórházban rendelkezésre adott 60 ágy s a városban családoknál jelentkezés alapján fenntartott s máig háromszázat meghaladó hely, amelyet lábadozó sérülteknek fognak rendelkezésre bocsájtani. [...] Az első sebesült szállítmány érkezéséről a parancsnokság folyó hó 1-én este vette a hivatalos távirati értesítést. [...] A bejelentett 76 sebesült, illetve beteg helyett 125 érkezett. [...]

Veszprémvármegye, 1914. szeptember 6.

A katonai kórház épül

Nem is kórház lesz ez, hanem valóságos kórháztelep a jutasi erdőben. A járványkórház hat épületből áll, s elrejtőzik a vasúti-út nyugati részén, a fenyves közé. A nem járványos betegek kórháza három hatalmas főépületből áll 304 ágyra, s ez a vasúti-út keleti szélén, a fiatal erdő szép zöld keretében párját ritkító kórháztelep lesz. Az építkezés mindkét helyen a befejezéshez közeledik. [...] Ha a háború után a tűzérési laktanya hatalmas telepe a kijelölt helyre kerül, bizonyára nagy kezdő lépése lesz ez a Jutas felé irányuló városfejlődésnek.

Veszprémi Hírlap, 1915. augusztus 22.

60. A frontra induló katonák

Sebesültek érkezése

Alig múlt el két hét, hogy a helybeli katonakórházba az orosz harcterről 220 sebesült érkezett. Múlt péntek délelőtt a kórházparancsnokság ismét hivatalos értesítést kapott, hogy aznap este 7 órakor sebesültvonat érkezik a jutasi állomásra, mely 453 beteget és sebesültet hoz. [...] A betegek nagy része a Jutasi-úti kórházba került, másik részét a pol-

gári és kereskedelmi iskolában lévő kórházban és a szemináriumban helyezték el. [...]

Veszprémi Hírlap, 1916. július 23.

Az erdélyi menekültek

vasárnap reggel érkeztek meg Veszprémbe. A jutasi pályaudvarra reggel 8 óra után robogott be a menekülőket hozó két vonat. Az állomáson már a kora reggeli órákban megjelent Véghely Kálmán dr. vármegyei alispán, Komjáthy László dr. polgármester, Bibó Károly dr. vármegyei, Horváth Béla dr. városi főjegyző, Kerényi Andor főszolgabíró, Török Gyula rendőrkapitány s megtették a szükséges intézkedéseket, hogy a menekülteket kellőképp fogadhassák.

Körülbelül ezer menekült érkezett a két vonattal Csík és Háromszék vármegyéből. Az érkezettek fele a városban, másik fele a központi járás községeiben lett szétosztva. Az érkezőket pompás illatos meleg tea, füstölt kolbász és puha kenyér várta, amit a vonalparancsnokság rendelt meg és osztott ki köztük. [...] A város közönsége megértő barátsággal és hazafias áldozatkészséggel fogadta a menekülőket. [...]

Veszprémvármegye, 1916. szeptember 10.

Elviszik a harangokat

A honvédelmi miniszter rendelkezése folytán az összes templomból elviszik a harangokat. Az istentisztelet céljaira mindenütt csak egyet hagynak meg. A rendelet végrehajtására már Veszprémbe érkezett a pozsonyi hadtestparancsnokság mérnök kiküldötte. A közeli napokban leszerelik a székesegyház három harangját, valamint a Károly-kápolnáét egyik kivételével. A székesegyház nagyharangja, melyet a város lakossága „megszólalt az öreg Mihály” mondással emleget, itthon marad, mert történelmi értékű műbecssel bír.

Veszprémi Hírlap, 1917. október 21.

Diákok katonai előképzése

A besorozott középiskolák tanulóinak katonai szolgálatra való előképzését úgy akarják megvalósítani, hogy a katonai vagy katonasággal összefüggő kérdésekről az ifjúságnak előadásokat tartanak, és megfelelő néhány gyakorlatot végeznek. Ezek az előadások a helybeli

61. A Piarista Gimnázium hadba vonuló diákjai, 1915

főgimnázium és kereskedelmi iskola felsőbb osztályú tanulói részére a múlt pénteken kezdődtek, s hat egymásutáni pénteken lesznek 12–1 óra között a kaszinó nagytermében. [...]

Veszprémi Hírlap, 1918. február 17.

Megjöttek a 31-esek!

[...] A fegyverletétel előtt, megkezdvén a visszavonulást, napokon keresztül harcban álltak az olaszal. Ezekben a harcokban az ezred is egyre fogyott, amíg elérkezett Gemonába, ahol megtörtént a fegyverletétel. Innen gyalogszerrel indultak, [...] s Klagenfurt és Grácon keresztül [...] jutottak el Szentgotthárdra. [...] Külön vonaton érkeztek Jutasra pénteken hajnalban. Jövetelüket korábbi időre várták, fogadásukra Szilbersdorf ezredes vezetésével megjelent az ezred itthon levő tisztikara is. [...]

Veszprémi Hírlap, 1918. november 24.

Veszprém a világháború évtizedében. Szerkesztette: Csiszár Miklós. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2007.

KÉRDÉSEK, FELADATOK

- Hogyan búcsúztatta Veszprém lakossága a harctérre indulókat?
- Hol ápolták a háború sebesültjeit Veszprémben?
- Mit gondolsz, milyen háborús esemény következtében érkeztek erdélyi menekültek?
- Hogyan jöttek haza a honvédek a harcterről?

62. Kádár Tibor illusztrációja

Rainer Pál: A veszprémi magyar királyi 31-es honvédszázados története

[...] A 31. honvéd gyalogezred [...] 1913 februárjában alakult meg három zászlóaljjal. I. és II. zászlóalját a székesfehérvári 17. honvéd gyalogezred III. és IV. zászlóaljából [...] szervezték meg. [...] Az I. és II. zászlóalj Veszprémben, a III. zászlóalj Tatatóvárosban állomásozott. A 31. gyalogezred legénységét Veszprém, Győr, Komárom és részben Nyitra vármegyéből kapta.

[...] Az ezred 1558 napig volt távol békehelyőrségétől. Ebből 13 napig utazott vasúton, illetve 15 napot menetelt gyalogosan hazafelé a háború végén. A fennmaradó 1530 napot a harctéren töltötte. 1914 augusztusától 1916 decemberéig 860 napot az orosz, majd 1916 decemberétől 1918 novemberéig 670 napot az olasz harctéren. Az orosz fronton 636, az olasz harctéren pedig 490 napig, azaz összesen 1126 napig állott ellenséges tűzben.

A háború folyamán 80 ütközetben vettek részt. [...]

Az ezred egyik legsúlyosabb veszteségét 1914. november 26-án, a Visztula-menti Smilowice helysénél szenvedte. A túl későn elrendelt visszavonulás folytán az oroszok az

ezredet bekerítve három oldalról támadtak. A negyedik oldalon a jeges Visztula zárta el a menekülés útját. Mindössze 3 tisztnek [...] sikerült 36 fő legénységgel kitörnie. Rajtuk kívül megmaradt az ezredtörzs és az utász osztag (15). Így az ezred ekkor mindössze 114 puskát számlált, azaz gyakorlatilag csaknem egészen megsemmisült. A többiek elesetek, kisebb részük hadifogságba került.

Úgyszintén súlyos veszteség érte az időközben újjászervezett 31-eseket 1916. július 29-én, a Stochod-könyöknél, Lucktól kb. 50 km-nyire É-ra. Az oroszok áttörve a jobbszomszéd 20. (nagykanizsai) honvéd gyalogezred vonalát, hátába kerültek a 31-eseknek. Jóformán meglepetésszerűen, rövid ellenállás után elfogták Schramek Ferenc alezredes ezredparancsnokot törzsével együtt, majd hátulról visszafelé kanyarodva a zászlóalj- és századparancsnokokat [...], s végül az ezred nagy részét is. A veszteséget jól mutatja az alábbi kimutatás. Július 25-én még 97 tisztet és 2148 fő legénységet számolt az ezred. Ebből a veszteség (halottak, sebesültek, eltűntek, fogságba esettek) 63 tiszt és 1840 fő legénység volt.

(15) utász: különleges szakismeretet kívánó feladatokat végző műszaki alakulatban szolgáló katona

Az ezred 14 géppuskájából mindössze egyet sikerült megmenteni.

A 31-es nem volt reklámezred – írta 1936-ban Herczegh Géza. Katonái csendben végezték kötelességüket. Pontos kimutatásaink nincsenek, de becslés szerint kb. 7000–9000 főre tehető a regiment hősi halottainak a száma. Ez azt jelenti, hogy az ezred csaknem háromszor elfogyott! A 31-es népfelkelők veszteségeit pedig egyáltalában nem ismerjük! [...]

[...] A jelvénynek 2 féle változata ismert, apróbb eltérésekkel. Ezekből ma 3 példányt őriz a Laczkó Dezső Múzeum. A jelvény az ezred tábori felszereléssel rohamra induló katonáját ábrázolja, a háttérben támadáshoz fejlődő rajtvonallal. Alsó szegélyén: 1914. M. kir. veszprémi 31. honv. gy. ezred 1918. – felirat. A jelvény peremén pedig a harcterek, ütközetek nevei: GALICIA. KÁRPÁTOK. OROSZ-LENGYELORSZÁG. SZERBIA. ALBÁNIA. VOLHYNIA. ROMÁNIA. ISONZO. KOSTANJEVICA 1917 – olvashatóak. Fémlemezről készült. A tábori sapkán oldalt fel tűzve viselték. [...]

A népfelkeléshez a tényleges katonaidejüket már kiszolgált, idősebb korosztályokat sorozták. A békeidők elképzelése szerint feladatuk a tényleges hadsereg segítése [...] lett volna. A valóságban azonban a háború alatt gyakran az aktív korosztályokkal azonos feladatokat láttak el. [...]

A 31-es népfelkelők története nagyobb részt máig feltáratlan. A Herczegh-féle ezredtörténetből megtudjuk, hogy a háborút Galiciában kezdték, s egy Kőszegh Zoltán tart. zászlós [...] ismertette a 31. népfelkelő ezred I. zászlóaljának 1918. évi albániai harcait. Az albán fronton nem csak az ellenség, de a gyilkos időjárás – nappal 50–60 °C hőség, éjszaka erős hideg és a malária is alaposan megtizedelte ezen idősebb katonáinkat. 1918-ban már többnyire fehérenemű – gatyá, ing – nélkül, csupasz testükön viselték elnyűtt csalánszövet egyenruhájukat. A századok valójában sokszor már csak nevükben voltak századok, mert tényleges létszámuk – 30 fő körül – valójában csak 1-1 szakaszt tett ki.

Úgy látszik, hogy az ezredjelvény ALBÁNIA felirata nem a gyalog-, hanem a nép-

felkelő ezredre vonatkozik. Feltehetően szintén a népfelkelők harcaira utalhat a SZERBIA és ROMÁNIA felirat is. [...]

Vajon hány veszprémi tudja ma, hogy hol van Kostanjevica? Ez a kis település, olaszul Castagnevizza, az olasz–szlovén határvidéken, a doberdói karsztfennsíkon található, neve magyarul Gesztenyésfalut jelent. Itt történt a világháborúban a 31-es honvédek legkimagaslóbb helytállása a X. Isonzo-csatában, 1917 májusában. [...]

31-eseket május 23–24-én borzalmas tüzérségi előkészítést követően 48 óra alatt 17 ellenséges roham érte. Ennek során az olaszok [...] elfoglalták Kostanjevicát. [...] A részünkről indított sikeres ellentámadást a II. zászlóalj intézte. A zászlóaljparancsnok Herczegh Géza százados érdeme volt, hogy a válságos helyzetet idejében felismerve öntevékenyen intézkedett az ellentámadásról. [...] Végül is állásaikat visszavették, az ellenséget visszavetették. Mintegy 1200 foglyot ejtettek, 9 géppuskát, 4 aknavetőt, 2 szétlőtt ágyut zsákmányoltak. Kiszabadítottak 120 saját ezredbeli hadifoglyot is. Tetemesek voltak veszteségeink is, de az ellenségétől [...] elmaradtak.

Május 27-én a vezérkari főnök hivatalos jelentése is kiemelte a 31. ezred helytállását. A legénység ekkor összesen 1010 vitézségi érmet – közte 7 arany – kapott. A tisztikar is számos kitüntetést nyert. [...]

Az események hatására Veszprém város 1917. június 6-án tartott rendkívüli közgyűlésén ezüst ezred díszkürtök adományozását határozta el a 31-eseknek és a város másik ezredének, a m. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezrednek.

A díszkürtök átadása 1918. május 23–24-én, Vittorióban, a kostanjevicai ütközet első évfordulóján történt ünnepélyes külsőségek között József főherceg vezérezredes jelenlétében. Ez alkalomból Veszprém város küldöttsége [...] tisztelgett a 31-eseknél. [...] A háború alatt két hasonló eset történt, amikor az otthoniak küldöttségei felkeresték a fronton harcoló katonáikat. [...]

Rainer Pál: A veszprémi magyar királyi 31-es honvédgyalogezred története. Veszprémi Szemle, V. évf. 1–2. szám, 1997. 49–65. o.

